

**ТЎЛИҚ ОЛИНАДИГАН ПЛАСТИНКА ПРОТЕЗЛАРИНИ
МАҲКАМЛАШНИНГ ТУРЛИ УСУЛЛАРИДАН ФОЙДАЛАНГАН
ҲОЛДА ТИШЛАРИ ТЎЛИҚ БЎЛМАГАН БЕМОРЛАРНИНГ ҲАЁТ
СИФАТИ ҲАҚДА АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ**

*Профессор ХАБИЛОВ Н.Л., Ассистент ШАРИПОВ С. С.,
АБДУРАХИМОВ З.А.*

Тошкент Давлат Стоматология Институт

Аннотация: Ушбу мақола тўлиқ олинадиган пластинка протезларини маҳкамлашнинг турли усулларидан фойдаланган ҳолда тишлари тўлиқ бўлмаган беморларнинг ҳаёт сифати ҳақда адабиётлар таҳлиliga қаратилиб имплантатлар орқали мукалммал натижага эришиш мумкинлиги ҳақида сўз боради.

Калит сўзлар: “протез”, “пластинка”, “ҳаёт сифати”, “адентия”, “реабилитация”.

Тишларнинг тўлиқ йўқлиги кўпинча нафақат ҳаётий функцияларни (чайнаш, нутқ функцияси) пасайишига олиб келади, балки беморнинг ижтимоий-психологик соҳасига ҳам сезиларли даражада таъсир қилади, бу эса сезиларли даражада ижтимоий жиҳатдан аниқланади. Тишлари қисман ва тўлиқ бўлмаган беморларни ортопедик даволашдан қониқиш жинси, ёши, ижтимоий мавқеъи, маънавий ва маданий ривожланиши, иш тури ва бошқа хусусиятларга боғлиқ. Баъзи ҳолларда тиш нуқсонлари мавжудлиги жуда аниқ ижтимоий нотўғри ишлашга олиб келади, беморнинг кундалик фаолиятини нормал бажариш қобилиятини пасайтиради, ижтимоий мавқеъга таъсир қилади, баъзан уни нуфузли ва унумли ишдан маҳрум қилиши мумкин.

Тишларнинг тўлиқ йўқлиги ҳолати тиш тизимининг кўплаб алоқаларига патологик таъсир кўрсатади. Овқатни чайнаш функцияси бузилади, бу овқат ҳазм қилиш жараёнига салбий таъсир қилади ва кўпинча ошқозон-ичак трактининг яллиғланиш касалликларини ривожланишига сабаб бўлади. Кўп сонли тишларнинг йўқолиши ва натижада оғиз бўшлиғи ҳажмининг сезиларли ўзгариши билан оғиз бўшлиғининг резонанслаш қобилиятининг ўзгариши, нутқ экскурсияларининг чекланиши ва тилнинг артикуляцияси, диксиянинг бузилиши кузатилади. Ушбу ўзгаришлар коммуникатив қобилиятларга жуда салбий таъсир қилади ҳамда беморларнинг психо-эмоционал ҳолатига таъсир қилади. Бундай бузилишлар тишларнинг йўқолиши ва чайнаш мушакларининг ривожланаётган атрофияси туфайли ташқи кўринишнинг ўзгариши билан биргаликда психо-эмоционал ҳолат ва руҳий касалликларнинг ўзгаришига олиб келиши мумкин. (Авезов Б. И, Жалилов Э. Р. 2022).

Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти (ЖССТ) таърифига кўра, " соғлиқ бу нафақат касаллик ёки жисмоний нуқсонларнинг йўқлиги, балки тўлиқ жисмоний, рухий ва ижтимоий фаровонлик ҳолатидир. Шунга асосланиб, "ҳаёт сифати" замонавий тиббиётнинг асосий тушунчаларидан биридир. Инсон тишларининг ҳаёт сифати омили тариқасида янгича кўриниши тиш касалликларининг олдини олиш ва даволашга ёндашувларни қайта кўриб чиқиш, янги иқтисодий шароитда аҳолига стоматологик ёрдамнинг махсус кўп босқичли тузилишини ташкил этиш учун улкан рағбат бўлди. Албатта, тиш тизимининг ҳолати ва ҳаёт сифати ўртасидаги муносабатлар муаммоси катта ижтимоий ва ижтимоий аҳамиятга эга, чунки соғломлаштириш дастурлари шахсий саломатликни бошқаришни таъминлайди. Илмий нашрларни ўрганиш шуни кўрсатадики, русларнинг тиш саломатлиги даражаси барқарор равишда ёмонлашишда давом этмоқда. Сўнгги йилларда даволанишга бўлган эҳтиёж 40 дан 75% гача ошди ва реабилитация камрови 85 дан 45% гача камайди. Кариес асоратлари частотасида кескин ўсиш-3 баравар ошди ва баъзи минтақаларда бу кўрсаткич анча юқори. Асосий методологик муаммо тиш саломатлиги кўрсаткичларини аниқлаш усулларининг йўқлиги бўлиб, улар ёрдамида юз-жағ тизимининг ҳолатига ҳар томонлама баҳо бериш мумкин (Авезов Б. И, Жалилов Э. Р. 2022).

Сўнгги йилларда ҳаёт сифатини, шу жумладан соғлиқ билан боғлиқ ҳаётни баҳолашга асосланган турли хил касалликларга тиббий ёрдам самарадорлигини баҳолашга ноанъанавий ёндашув тобора кўпроқ қўлланилмоқда, уни баҳолаш усуллари кўплаб иқтисодий ривожланган мамлакатларда фаол ўрганилмоқда ва экспериментал синовдан ўтказилмоқда. Бу ҳолда асосий муаммо "ҳаёт сифатини" ўлчашдир, чунки ҳамма учун мақбул бўлган мезон ва ўлчов бирликларини ишлаб чиқиш қийин. Мезонлар касаллик аломатларидан оғриқ ва онгни йўқотишгача, дориларнинг ён таъсиридан оилавий муносабатлар ва ишлашга қадар фарқ қилиши мумкин. Ҳаёт сифатини баҳолаш учун "фойда" деб аталадиган нарса ишлатилади, бу маълум бир соғлиқ даражасининг қийматини (ёки уни яхшилашни) назарда тутди. Уни ҳар қандай "касаллик натижалари" тўпламига нисбатан шахсларнинг афзалликлари билан ўлчаш мумкин. Буларнинг барчаси тиббий ёрдам самарадорлигини баҳолашда ҳисобга олиниши керак, унинг асосий мезонини касалликнинг динамикаси, даволаниш муддати, беморнинг шахсий хусусиятларини ва унинг дастлабки ҳолатини, тиббий аралашувдан кейинги ҳолатни ҳисобга олиш керак. Беморлар орасида касалликларнинг зўравонлик даражасини ўзгарганда ҳолда, бундай динамиканинг енг аниқ кўрсаткичлари беморларнинг ҳаёт сифатининг кўрсаткичлари бўлади. Қатор муаллифлар ҳаёт сифатининг тишларнинг асосий омиллари билан боғлиқлигини ҳисобга олган ҳолда: овқатланиш сифатини таъминлаш, фаровонликни англатувчи эстетика, ҳаётнинг юқори сифати ва

соғлом тишларнинг ўзаро боғлиқлиги тушунчаси ҳар бир стоматологнинг беморлар билан ишлашида мафкуравий асосга айланиши кераклигини таъкидлайди.

Тиш касалликларининг ҳаёт сифати билан боғлиқлиги ҳозирги пайтда шубҳасиздир ҳамда тиш ва тишларни йўқ қилиш даражасига, умуман юз-жағ тизимига боғлиқ. Барча ёш гуруҳларида ҳаёт сифати даражасининг етишмаётган тишлар сонига боғлиқлиги ажралиб туради. 35-45 ёшдаги беморлар олинадиган протезлардан фойдаланиш муқаррарлигидан кўпроқ азоб чекишади ва кўпинча ушбу даволаш усулини ижтимоий камчилик белгиси сифатида қабул қилишади. Шу билан бирга, олинадиган протез ҳолати тишлари қисман йўқлиги билан турли ёш гуруҳлари беморлар орасида социопсихологик ҳолати мавжуд.

Молиявий чекловлар ва билимнинг паст даражаси каби муаммолар ва ижтимоий-иқтисодий омиллар ўртасида тўғридан-тўғри корреляция ўрнатилди. Шу билан бирга, юқори даражадаги маълумотга эга одамлар оғиз бўшлиғида протезлар мавжудлигидан паст даражадаги маълумотлиларга қараганда кўпроқ азият чекиши қайд этилди.

Тиш ва тишида нуқсонларнинг мавжудлиги ёки тишларнинг тўлиқ йўқлиги беморларнинг ҳаёт сифатини барча кўрсаткичлар бўйича сезиларли даражада пасайишига олиб келади ва бу пасайиш ёшнинг ошиши билан ўсиб боради. Ушбу тенденция аёлларда энг кўп намоён бўлади. Умуман олганда, тишлари тўлиқ бўлмаган беморларнинг ҳаёт сифати кўрсаткичлари қисман тишлари бўлмаган беморларга қараганда анча паст.

Анъанавий олинадиган протезлар ёрдамида тўлиқ тишсиз беморларни реабилитация қилиш кўп ҳолларда беморларнинг ўзларига боғлиқ ҳолатда қолиб кетади. Бунинг сабаби жиддий жисмоний ва психологик ноқулайлик ва чайнаш ва нутқ аппарати функционал қобилятининг пасайиши. Фиксация, барқарорлаштириш ва олинадиган протезларга мослашиш муаммоларини минималлаштириш усулларида бири бу интраоссал имплантларга асосланган протезларни ишлаб чиқаришдир.

Бироқ, тишларнинг тўлиқ йўқлиги имплантлар ёрдамида тиш тизимининг функцияларини тиклашга жиддий тўсиқлар яратадиган мураккаб тиббий ва ижтимоий муаммодир. Бу суяк тўқималарининг тобора йўқолиши, унинг зичлигининг ёшга боғлиқ пасайиши, микросиркуляция бузилиши ва умуман бемор танасининг адаптив ва компенсацион қобилятининг пасайиши билан боғлиқ, беморларнинг мотивацион ва психологик таёргарликнинг йўқлиги, иқтисодий муаммоларининг мавжудлиги билан боғлиқ.

Бошқа бир ҳолат туфайли, собит тузилмалар ёрдамида протезлаш учун тишларнинг тўлиқ йўқлигида кўплаб имплантларни ўрнатиш кўпинча қийиндир. Шу сабабли, қисман шиллиқ қават ва унинг остидаги суяк тўқималарига асосланган олинадиган пластинка протезларини маҳкамлаш учун оз сонли тиш

имплантларини ўрнатишни ўз ичига олган технологиялар жуда муҳимдир. Ушбу тузилмалардан фойдаланиш нотекис атрофияси, латерал жойларда суякнинг етишмаслиги, ноқулай интервал нисбати, суяк ўстиришга қарши кўрсатмалар бўлган беморларни муваффақиятли даволаш имкониятларини сезиларли даражада кенгайтиради. Бундан ташқари, олинадиган пластинка протезлари сизга ҳажми қайта тиклашга ва юзнинг юмшоқ тўқималарини қўллаб-қувватлашга имкон беради, бу, албатта, беморлар ҳаёт сифатига ёқади ва таъсир қилади. Бу ёндашув туфайли анатомик тузулиши ва функционал абсорбция собит тўлиқ пластинка протез билан солиштирганда бир қатор функционал афзалликлари бор.

Миргазизов М. З. тадқиқотлари катта қизиқиш уйғотади, унда соматик, анатомик, топографик, ижтимоий сабабларга кўра омилли чекланган терапевтик имплантация биотехник тизимларини такомиллаштириш вазифаси кўриб чиқилади. Фактор билан чекланган тиш протезлари муаммоси етарли миқдордаги тиш имплантларидан фойдаланишдан келиб чиқади; протез тури ва дизайнини танлашнинг етарли эмаслиги; морфофункционал ва эстетик оптимал даволашга эришиш, протезларнинг ресурслари ва уларнинг ишлаш муддати ҳақида маълумотларнинг этишмаслиги ва гигиеник ҳолатнинг ёмонлигидир.

Беморларни даволаш натижаларини яхшилашнинг мумкин бўлган усули суяк тўқимасини механик мослаштириш учун зарур шарт сифатида тиш имплантлари сонини танлаш учун аниқ мезонларни яратиш бўлиши мумкин. Сўнгги йилларда уч ўлчовли математик моделлаштириш ёрдамида турли хил протезларни қўллаб-қувватлаш учун имплантлар сони оқланадиган бир қатор ишлар амалга оширилди.

Шунга қарамай, чайнаш тизимини мослаштириш бўйича тадқиқотлар шуни кўрсатдики, интраоссал имплантлар билан маҳкамланган тўлиқ олинадиган протезлар "анъанавий" тўлиқ олинадиган протезларга қараганда кўпроқ функционал қийматга эга. Интраоссал имплантларга ўрнатилган протезларнинг бундай конструкциялари бўлган беморларда юз-жағ тизимидаги мослашув жараёнлари қўлланилгандан 4-5 ой ўтгач яқунланди. Ушбу факт аниқ ва ўзига хос бўлмаган анкеталар ёрдамида аниқланди, бу эса реабилитация технологиясини, шу жумладан олинадиган протез ва тиш имплантларини қўллаган беморларнинг кўпчилигида ҳаёт сифатини яхшилаш тенденциясини аниқлашга имкон берди.

Шуни таъкидлаш керакки, бугунги кунда тиш имплантологияси ҳолатини ўзгартирган концепция шаклланди. Кейинчалик ривожланган имплантларни яратиш ва имплантациянинг турли усулларини жорий этиш истиқболлари очилди. Имплантация кўпинча анъанавий тўлиқ олинадиган протез беморга мос келмаса қўлланилади. Протезларни кийишга уринаётганда, сурункали оғриқ ва ажинлар пайдо бўлиши, протезни ўрнатишнинг нотўғрилиги ҳақида шикоятлар

мавжуд, бу чайнаш каби функцияларга салбий таъсир қилади. Шиллик қаватнинг ёпилиши нутқнинг бузилишига ёки протезлар келтириб чиқарадиган асемптоматик стоматитга олиб келиши мумкин. Тиш имплантацияси олинадиган пластинка протезининг чегараларини қисқартиришга имкон беради ва шу билан уни ишлатиш учун кўпроқ қулайлик яратади. Шу билан бирга, тиббий даволаниш тактикасини танлаш беморнинг хоҳиши, унинг соматик ҳолати ва иқтисодий имкониятлари каби омилларга боғлиқ бўлиб, бу албатта жарроҳлик ва кейинги ортопедик реабилитация усуллари танлашга таъсир қилади (Хабилов Н.Л., Шарипов С. С. 2020).

Биз кўздан кечирган ихтисослаштирилган адабиётларнинг бутун ҳажмини таҳлил қилиб, тиш имплантацияси тиш протезининг киритилган ва терминал нуқсонларини олиб ташланмайдиган ортопедик тузилмалар билан самарали равишда алмаштиришга имкон беради. Имплантация тишларнинг тўлиқ йўқлиги бўлган беморларда олинмайдиган ортопедик тузилмалар, тиш имплантларига маҳкам ўрнашишига имкон беради. Тиш имплантларига асосланган ортопедик тузилмалар беморларнинг умрини узайтириши эҳтимолдан йироқ эмас, аммо, шубҳасиз, бундай протезлар ҳаёт сифатини яхшилайдиган ва барча ёшдаги одамларнинг ижтимоий мослашуви жараёнини осонлаштиради, қариялар ва қариялар учун эса тўлиқ ҳаёт учун рағбатдир. Шу муносабат билан стоматологияда ушбу йўналишни яхшилайдиган технологияларни ривожлантириш тўхтамайди.

Технологик изланишлар билан бир қаторда, тиш имплантлари асосида турли хил протез конструкциялари билан тишлари тўлиқ бўлмаган беморларни ортопедик даволаш стандартларини ишлаб чиқиш керак, бу эса молиялаштириш имкониятлари чекланган стоматологик хизматларнинг ўсиб бориши, мавжуд технологиялар ҳақида хронометраж маълумотларнинг кўплиги билан боғлиқ. Тафовут тиш шифокори томонидан тўлиқ клиник қарорларни қабул қилиш жараёнини мураккаблаштиради, бу асоссиз хизматлардан тўғри кўрсатмаларсиз фойдаланишнинг юқори частотаси, профилактика, диагностика ва даволашнинг айрим усуллари розиликнинг йўқлиги, шунингдек натижани олиш жараёнини назорат қила олмаслик билан таъминланади. Шунини хилоса қилиб айтиш мумкинки, биз инсон ҳаётининг сифати ва тишларнинг тўлиқ йўқлиги ўртасидаги муносабатни ўрганадиган аналитик ишлар билан учрашмадик, шунингдек, ушбу гуруҳ беморларини ортопед стоматолог реабилитация қилиш самарадорлигини тиш имплантларига ўрнатиладиган олинадиган протез тузилмаларидан фойдаланиш нуқтаи назаридан кўриб чиқдик.

Адабиётлар рўйхати

1. Хабилов Н. Л. и др. ЖАҒ ПРОТЕЗЛАРИ ВА ОБТУРАТОРЛАРНИНГ ГИГИЕНИК ҲОЛАТИНИ БАҲОЛАШНИНГ УСУЛЛАРИГА АДАБИЁТЛАР ТАХЛИЛИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 15. – №. 2. – С. 89-91.
2. Хабилов Н. Л. и др. ЎСМИРЛАР ТИШ ҚАТОРЛАРИ ВА ОККЛЮЗИОН САТҲДАГИ ЎЗГАРИШЛАРНИ ЧАККА ПАСТКИ ЖАҒ БЎҒИМИ РИВОЖЛАНИШИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 14. – №. 4. – С. 150-151.
3. Хабилов Н. Л. и др. ЧАККА-ПАСТКИ ЖАҒ БЎҒИМИ КАСАЛЛИКЛАРИНИ ДАВОЛАШ УСУЛЛАРИ ҲАҚИДА АДАБИЁТЛАР ШАРҲИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ СТОМАТОЛОГИЯ ИНСТИТУТИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 15. – №. 2. – С. 79-85.
4. Хабилов Н. Л. и др. ТИШСИЗ ПАСТКИ ЖАҒ СУЯК ТЎҚИМАСИ ТУЗИЛМАЛАРИНИНГ СУЯК ИЧИ ТИШ ИМПЛАНТЛАРИГА АСОСЛАНГАН ОЛИНАДИГАН ПРОТЕЗЛАР БИЛАН ЎЗARO ТАЪСИРИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 15. – №. 2. – С. 98-101.
5. Шарипов С. С. и др. ТИШ ҚАТОРИДАГИ АНОМАЛИЯ ВА ДЕФОРМАЦИЯНИ ОЛДИНИ ОЛИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ УСУЛЛАРИНИ АМАЛИЁТГА ТАДБИҚ ҚИЛИШ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 15. – №. 2. – С. 86-88.
6. Шарипов С. С. и др. ЧАККА-ПАСТКИ ЖАҒ БЎҒИМИ ДИСФУНКЦИЯСИ ВА ТИШЛОВ АНАМАЛИЯЛАРИГА АДАБИЁТЛАР ШАРҲИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 15. – №. 2. – С. 92-94.
7. Шарипов С. С., Ўткирбек А., Абдусатторович А. З. ЎСМИРЛАР ОККЛЮЗИОН САТҲДАГИ ЎЗГАРИШЛАРНИ ЧАККА ПАСТКИ ЖАҒ БЎҒИМИ РИВОЖЛАНИШ ТАЪСИРИГА АДАБИЁТЛАР ШАРҲИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 14. – №. 4. – С. 142-149.
8. Сафаров М. и др. Влияние несъемных зубных протезов различной конструкции на микробиологические и иммунологические показатели полости рта //Stomatologiya. – 2014. – Т. 1. – №. 1 (55). – С. 18-23.
9. Сафаров М., Мусаева К., Шарипов С. Олинмайдиган кўприксимон тиш протезларининг оғиз бўшлиғи микробиологик ҳолатига таъсири //Stomatologiya. – 2017. – Т. 1. – №. 2 (67). – С. 51-54.
10. Шарипов С. С. и др. ЧАККА ПАСТКИ ЖАҒ БЎҒИМИ КАСАЛЛИКЛАРИНИ ОЛДИНИ ОЛИШ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 16. – №. 2. – С. 79-82.
11. Шарипов С. С. и др. ЧАККА-ПАСТКИ ЖАҒ БЎҒИМИ ДИСФУНКЦИЯСИНИ БАРТАРАФ ЭТИШ УСУЛЛАРИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 16. – №. 2. – С. 70-73.

12. Шарипов С. С. и др. СТОМАТОЛОГИК ДАВОЛАНИШГА МУХТОЖ БОЛГАН КАТТА ЁШДАГИ БЕМОЛЛАРИНИНГ ОҒИЗ БЎШЛИГИ КАСАЛЛИКЛАРИГА МУНОСАБАТИНИ ПСИХОЛОГИК БАҲОЛАШ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 16. – №. 2. – С. 66-69.

13. Шарипов С. С. и др. ЧАККА ПАСТКИ ЖАҒ БЎҒИМИ КАСАЛЛИКЛАРДА ИННОВАЦИОН УСУЛЛАРИНИНГ ТАЪСИРИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 16. – №. 2. – С. 74-78.

14. Шарипов С. С., Хабилов Н. Л. COVID-19 ПАНДЕМИЯСИ ДАВРИДА ТИШ ПРОТЕЗЛАШ АМАЛИЁТИНИ ХАҒСИЗ САҚЛАШНИНГ УСУЛЛАРИ //EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH. – 2021. – Т. 1. – №. 2. – С. 845-854.

15. Lukmanovich X. N. et al. COVID-19 BILAN O'G'RIGAN TISHSIZ BEMORLAR OG'IZ SHILLIQ QAVATI TIZIMIDAGI BUZILISHLAR //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 14. – №. 4. – С. 152-154.

16. Sanjarovna M.S., Shavkatovna M.I., Sagdullaevna MM QANDLI DABET BO'LGAN BOLALARNING OG'IZ BO'LIGINI O'ZGARISHI //Farmatsevtik salbiy natijalar jurnali. – 2022. – S. 2372-2377.

17. Tashpulatova K. et al. Technique for eliminating traumatic occlusion in patients using Implant-supported bridges //European Journal of Molecular & Clinical Medicine. – 2020. – Т. 7. – №. 2. – С. 6189-6193.

18. Хабилов Н. и др. Диоксид циркония-один из современных стоматологических материалов //Stomatologiya. – 2017. – Т. 1. – №. 2 (67). – С. 107-110.

19. Хабилов Н. Л., Нурова Ш. Н., Нуров Н. Б. Распространенность зубочелюстных аномалий у детей школьного возраста Бухарской области //Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. – №. 12-9. – С. 1633-1634.

20. Хабилов Н., Шарипов С. ОСОБЕННОСТИ ПРИЕМА ПАЦИЕНТОВ ВРАЧАМИ-СТОМАТОЛОГАМИ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ НОВОЙ КОРОНАВИРУСНОЙ ИНФЕКЦИИ (COVID-19) //Збірник наукових праць SCIENTIA. – 2021.

21. Абакаров С. И. и др. Ортопедическая стоматология. – 2019.

22. Gaffarov S., Sharipov S. ANALYSIS OF MACRO AND MICROELEMENTS IN TEETH, SALIVA, AND BLOOD OF WORKERS IN FERGANA CHEMICAL PLANT OF FURAN COMPOUNDS //European Medical, Health and Pharmaceutical Journal. – 2014. – Т. 7. – №. 2.

23. Khabilov N. L. et al. Comparative analysis of biomaterials intended for osteoarthritis //Journal of Medicine Innovations. – 2021. – Т. 1. – С. 72-77.